

ВПЛИВ ПРЯМИХ ІНОЗЕМНИХ ІНВЕСТИЦІЙ НА МЕНШ РОЗВИНЕНІ РЕГІОНИ

©2024 ЛАЗАРЕНКО М. І.

УДК 330.3:332.1
JEL: B41; E22; R12; R15

Лазаренко М. І. Вплив прямих іноземних інвестицій на менш розвинені регіони

Стаття присвячена дослідженню впливу прямих іноземних інвестицій (ПІІ) та діяльності ТНК у менш розвинених регіонах (МРР), що може призвести до розриву ланцюгів створення вартості та до дедалі більш складного розподілу праці, складніших рішень щодо розміщення та напрямів регіонального розвитку. Автором наведено різні типи та механізми ПІІ в більш розвинутих регіонах (БРР) і МРР. Оцінюються основні підходи до ПІІ в МРР, розроблені в економічній теорії. Звертається увага на те, що міжнародне виробництво та ПІІ в найближчому майбутньому матимуть вагомий вплив на МРР. Розвиток автоматизації виробництва, ймовірно, зменшить доцільність низьких витрат на робочу силу, недорогих місць розташування, що, своєю чергою, приведе до збільшення повторного використання, залучення ресурсів у високотехнологічних галузях і зниження рівня доданої вартості послуг. Посилення цифровізації ланцюгів постачання, ймовірно, приведе до виникнення більш складних глобальних виробничих мереж, розширення міжнародного виробництва як у низькотехнологічних галузях, так і послуг з вищою доданою вартістю. Посилення автоматизації та цифровізації, тенденції регіональної інтеграції до більш стабільних місцевих і регіональних джерел постачання, а також поштовх до меншої залежності від імпорту стратегічних товарів, що здійснюються більш розвиненими регіонами (БРР), ймовірно, приведуть до посилення організації виробничих мереж у макрорегіональному масштабі. Стаття закликає фахівців продовжити дослідження ПІІ в умовах нерівномірності розвитку.

Ключові слова: прямі іноземні інвестиції, побічні ефекти ПІІ, транснаціональні корпорації, глобальні виробничі мережі, міжнародний поділ праці, регіональний розвиток.

Бібл.: 13.

Лазаренко Максим Ігоревич – аспірант кафедри економічної теорії та економічних методів управління, Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна (майдан Свободи, 4, Харків, 61022, Україна)
E-mail: lazarenko1404@gmail.com

UDC 330.3:332.1
JEL: B41; E22; R12; R15

Lazarenko M. I. The Impact of Foreign Direct Investment on Less Developed Regions

The article is devoted to the study of the impact of foreign direct investment (FDI) and the activities of TNCs in less developed regions (LDRs), which can lead to a break in value chains and to an increasingly complex division of labor, more complex decisions on location and directions of regional development. The author presents different types and mechanisms of FDI in more developed regions (MDRs) and in LDRs. The main approaches to FDI in the LDRs, developed in economic theory, are evaluated. Attention is drawn to that that international production and FDI will have significant implications for the LDRs in the near future. The development of factory automation is likely to reduce the feasibility of low labor costs, low-cost locations, which, in turn, will lead to increased reuse, attraction of resources in high-tech industries and a decrease in the level of added value of services. Increasing digitalization of supply chains is likely to lead to the emergence of more complex global production networks, the expansion of international production in both low-tech industries and higher value-added services. Increased automation and digitalization, trends in regional integration towards more stable local and regional sources of supply, and a push to become less dependent on imports of strategic goods undertaken by more developed regions (MDRs) are likely to lead to stronger organization of production networks on a macro-regional scale. The article urges experts to continue researching FDI in the face of uneven development.

Keywords: foreign direct investment, FDI side effects, transnational corporations, global production networks, international division of labor, regional development.

Bibl.: 13.

Lazarenko Maksym I. – Postgraduate Student of the Department of Economic Theory and Economic Methods of Management, V. N. Karazin Kharkiv National University (4 Svobody Square, Kharkiv, 61022, Ukraine)
E-mail: lazarenko1404@gmail.com

У даній статті оцінюється довгостроковий вплив прямих іноземних інвестицій (ПІІ) на регіональний розвиток у менш розвинених регіонах (МРР), розглядаються основні підходи до ПІІ в МРР, які були розроблені та застосовані. Менш розвинені регіони розуміються як несприятливі території, які, порівняно з більш розвиненими регіонами (БРР), характеризуються нижчим рівнем доходу, менш розвинутою та менш диверсифікова-

ною економікою, вищим рівнем безробіття, нижчим рівнем інновацій, менш освіченою робочою силою та інше. Прямі іноземні інвестиції розглядаються як одна з багатьох бізнес-стратегій, які використовують транснаціональні корпорації (ТНК), до яких також належать аутсорсинг, франчайзинг, офшор, стратегічні альянси, угоди про співпрацю, а також різні стратегії зменшення активів, що пов'язані з поширенням цифрової економіки. Хоча

ці стратегії виходять за рамки теми статті, вони дозволили ТНК поступово розірвати ланцюжок створення вартості, що веде до поглиблення розподілу праці, складніших рішень щодо регіонального розвитку.

З 1970-х років вплив ПІІ на світову економіку стрімко зростає. Середньорічні надходження ПІІ 2010–2019 рр. склали 1613 млрд дол. США, що в 67 разів більше надходжень 1970–1979 рр. (24 млрд дол.). Надходження ПІІ до менш розвинених країн (МРК) зросли в 106 разів (675 млрд дол. проти 6,4 млрд дол. США), тоді як середнє надходження до більш розвинених країн (БРК) зросли в 49 разів (\$878 млрд дол. проти \$18 млрд. дол.). З 1980 по 2019 рр. обсяг прямих іноземних інвестицій у світі зріс у 53 рази, у БРК і в 37 разів у МРК [1]. Очікується, що 2020-ті роки стануть десятиліттям глибоких змін у світовій економіці, які сильно вплинуть на глобальні потоки ПІІ з потенційно великими наслідками для розвитку МРР [2]. Тому зараз вдалий час підбити підсумки та підкреслити актуальність досліджень впливу ПІІ на регіональний розвиток, оскільки ПІІ значною мірою спричиняють його нерівномірність.

Концептуальну основу теорії міжнародного виробництва, в рамках якої розвивалося сучасне розуміння ПІІ та міжнародної діяльності ТНК, забезпечили роботи таких учених, як С. Вернон, Р. Кейвс, П. Баклі, М. Кессон, Д. Даннінг. Серед сучасних досліджень на цю тематику можна виділити роботи таких авторів, як Х. Халлін, Дж. Кляйберт, Дж. Жан, Є. Савельєв, В. Маркович та інших. Проте проблеми регулювання впливу ПІІ та інших форм діяльності ТНК в умовах світової постковідної та безпекової кризи досі вимагають подальших досліджень.

Мета статті полягає в аналізі механізмів ПІІ в БРР і МРР, які призводять до більшої концентрації горизонтальних ПІІ в БРР, вертикальних у МРР, та, як наслідок, – до різних результатів розвитку ПІІ в МРР і БРР.

Стаття аргументує три основні тези. *По-перше*, у довгостроковій перспективі ПІІ мають більший потенціал принести користь БРР, ніж МРР. *По-друге*, незважаючи на різні концептуальні підходи до ПІІ в економіці, емпіричне дослідження вказує на схожі висновки щодо довгострокових наслідків ПІІ в МРР. *По-третє*, економісти повинні підтримувати інтерес до вивчення впливу ПІІ в МРР у загальному контексті нерівномірного розвитку та швидкої зміни світової економіки.

Спочатку обговоримо вплив ПІІ на регіональний розвиток, зосереджуючись на зв'язках ПІІ та ефектах їх надходження до МРР. Далі оцінімо важливі концепції, що використовуються для аналізу

впливу ПІІ на регіональний розвиток у МРР, які були розроблені в економіці, а саме, новий міжнародний поділ праці та просторовий поділ праці, новий регіоналізм і глобальні виробничі мережі (ГВМ). Нарешті, наведемо короткий план досліджень ПІІ в МРР, який підкреслює його незмінну важливість для розуміння сучасної нерівномірності розвитку.

ВПЛИВ ПІІ НА РЕГІОНАЛЬНИЙ РОЗВИТОК

Теорія міжнародного виробництва, виходячи з її природи, має використовувати просторову перспективу. Проте науковці переважно зосереджувалися на впливі ПІІ на регіональний розвиток у контексті нерівномірного економічного розвитку та територіального розподілу праці. Вивчаючи довгостроковий вплив ПІІ на регіональний розвиток у МРР, потрібно звернути увагу на два важливі моменти. По-перше, ПІІ є частиною стратегії пошуку прибутку фірмами, і вони передусім спрямовані на користь інвестиційних фірм, а не на користь приймаючих регіонів. По-друге, прями негайні та непрямі довгострокові ефекти від ПІІ в приймаючих регіонах бувають як позитивними, так і негативними [3]. Це може бути пояснене тим, що наслідки ПІІ залежать від багатьох різних факторів, таких як розмір інвестиції та її тип, тип галузі (наприклад, капіталомістка порівняно з трудомісткістю), характер виробництва (наприклад, ручне складання проти автоматизованого виробництва), спосіб входу, технологічний розрив між іноземними фірмами та фірмами приймаючої країни, рівень розвитку економіки приймаючої країни, а також спроможності та здатності до поглинання фірм приймаючої країни. Таким чином, реальні ефекти ПІІ в конкретному регіоні залежать від балансу різноманітних факторів. Науковцям слід визначати й аналізувати регіональні та місцеві умови для розуміння різних ефектів ПІІ.

Разом із тим, були зроблені спроби визначити загальні типи та особливості ПІІ, які, ймовірно, стануть причиною конкретних результатів регіонального розвитку. На початку 1970-х було виділено найважливішу різницю між горизонтальними та вертикальними ПІІ. Горизонтальні ПІІ передбачають виробництво такого ж або подібного товару, як у національній економіці, так і в інших місцях, і тому це, здебільшого, інвестиції, орієнтовані на попит і вихід на нові ринки. Вертикальні ПІІ – це інвестиції, орієнтовані на пропозицію, які передбачають розміщення окремого етапу виробничого процесу за кордоном. Його дві основні форми включають вертикальні інвестиції, спрямовані на ефективність, на зниження витрат на виробництво, і вертикальні ПІІ, спрямовані на пошук ресурсів, які

забезпечують доступ до природних ресурсів, сільськогосподарської продукції або некваліфікованої робочої сили в іноземних місцях. ПІІ, спрямовані на пошук стратегічних активів, — це особливий тип вертикальних ПІІ, орієнтованих на постачання, які шукають за кордоном засновані на знаннях нематеріальні стратегічні активи, такі як передові технології, науково-дослідницькі можливості та активи бренду, які можна було б повернути на внутрішній рівень економіки. Хоча регіональні економічні наслідки цих різних типів ПІІ залежатимуть від факторів, перерахованих вище, горизонтальні ПІІ, швидше за все, можуть створити міцніші та стабільніші зв'язки з економікою країни походження, ніж вертикальні ПІІ [4]. Це пов'язано з тим, що вертикальні ПІІ зазвичай призводять до транснаціональної вертикальної інтеграції іноземних дочірніх компаній в операції в країні походження з обмеженими або відсутніми зв'язками з місцевими фірмами та установами. Відповідно, вертикальні ПІІ також мають більшу ймовірність переміщення, якщо в іншому місці з'являться більш прибуткові можливості [5]. Оскільки зв'язки з місцевими фірмами та інституціями є основною передумовою для потенційної передачі технологій від іноземних фірм до економіки країни походження у формі надходжень, горизонтальні ПІІ мають більший потенціал принести користь приймаючій економіці в довгостроковій перспективі порівняно з вертикальними ПІІ. Таким чином, концентрація різних типів ПІІ в різних регіонах може привести до різних результатів ПІІ в регіональному розвитку.

У цьому контексті потрібно виділити базову різницю між ПІІ в МРР і БРР. Більш розвинені регіони здебільшого були спрямовані на горизонтальні ПІІ, тоді як менш розвинені переважно на вертикальні ПІІ, спрямовані на ефективність і пошук ресурсів. Отже, більше позитивних ефектів ПІІ було виявлено в БРР, ніж у МРР.

Побічні ефекти ПІІ в приймаючих регіонах. Наявні зв'язки ПІІ з місцевими фірмами є передумовою для розвитку вертикальних зв'язків іноземних дочірніх компаній та місцевих фірм, які потенційно є важливою довгостроковою вигодою від ПІІ для приймаючих регіонів. Вторинні ефекти ПІІ поділяються на горизонтальні та вертикальні. Горизонтальні ефекти стосуються ненавмисного впливу іноземних фірм на місцеві фірми в тій самій галузі, тоді як вертикальні ефекти є як ненавмисними, так і навмисними впливами на місцевих постачальників і клієнтів іноземних дочірніх компаній [6]. Якщо припустити, що іноземні фірми, які інвестують у МРР, є більш ефективними, ніж місцеві фірми, діяльність іноземних дочірніх компаній в економіці прийма-

ючої країни заохочуватиме місцеві фірми ставати більш ефективними, щоб залишитися конкурентоспроможними. Місцеві фірми можуть підвищити продуктивність шляхом копіювання кращого обладнання та організації виробництва іноземних дочірніх компаній (демонстраційний ефект). Побічний ефект продуктивності також може виникати як наслідок відносин постачальників між іноземними дочірніми компаніями та місцевими фірмами в ситуаціях, коли іноземні дочірні компанії є більш вимогливими покупцями, ніж місцеві фірми, що змусить місцеві фірми підвищувати якість наданих послуг. Також через мобільність працівників закордонних дочірніх компаній до місцевих фірм можуть поширюватися ноу-хау та знання [7].

Взаємодія між компаніями сама по собі не гарантує розвитку вторинних ефектів, оскільки вони залежать від спроможності місцевих фірм до поглинання, яка вважається вирішальною для їх здатності отримувати вигоду від ПІІ. Поглинальна здатність місцевих фірм значною мірою залежить від їх можливостей науково-дослідних робіт, які зазвичай вищі в БРР, ніж у МРР. Тому вигоду від вторинних ефектів, а отже, і від позитивних довгострокових ефектів ПІІ, більш імовірно, отримають БРР.

Проте виміряти побічні ефекти ПІІ в приймаючій регіоні — це складне завдання. Економісти здебільшого використовують економіметричні методи для оцінки існування та масштабу вторинних ефектів в економіках приймаючих країн, які не розкривають процеси їх утворення.

НОВИЙ МІЖНАРОДНИЙ ПОДІЛ ПРАЦІ ТА ПІДХОДИ ДО НЬОГО

Наприкінці 1970-х та у 1980-х роках політ-економічні підходи набули все більшого значення в економіці. Основна увага більше не зосереджувалася лише на наслідках ПІІ в МРР, а почала фокусуватися на становищі та ролі МРР у світовій економіці та новому міжнародному поділу праці, яка тоді була типовою індустріалізацією менш розвинених країн, спричиненою ПІІ й одночасним занепадом особливо трудомістких галузей промисловості в більш розвинених країнах, а також посиленням нерівномірним розвитком. Проаналізувавши вплив нового міжнародного поділу праці на регіональний розвиток у більш розвинених країнах, можна пов'язати зміни на регіональному рівні зі зростаючими рівнями інтернаціоналізації.

Науковці наголошують на посиленні територіального відокремлення різних економічних функцій, таких як дослідження та розробки, виробництво, що потребує кваліфікованої робочої сили, від масового виробництва. Це пояснюється тим, що великі корпорації, які перебувають під по-

стійним тиском щодо зниження вартості робочої сили, користуються просторовою нерівністю, налагоджуючи виробництво певних товарів у МРР через низьку заробітну плату, доступну напівкваліфіковану робочу силу та обмежену традицію опору профспілок. Прямі іноземні інвестиції, що використовують такий розподіл праці, ще більше знижують ступінь місцевого контролю в МРР, посилюють регіональну нерівність шляхом збільшення переказу прибутків і дивідендів з МРР, а також підвищують вразливість регіонів перед силами глобальної конкуренції [8]. Тому нерозвиненість МРР слід пояснювати не внутрішніми характеристиками, а їхньою позицією та функцією в ширшій національній та міжнародній економіці, яку можна розуміти лише як єдину інтегровану систему.

Спеціальний поділ праці більше не пов'язував економічні труднощі багатьох регіонів виключно з внутрішніми прямими іноземними інвестиціями та зовнішнім контролем, оскільки новий міжнародний поділ праці змушував усілякі вітчизняні компанії дотримуватися подібних корпоративних стратегій раціоналізації, злиття, придбання, переміщення та зовнішні ПІІ. Ці стратегії дедалі більше впливали на регіони в рідних економіках, що часто призводило до втрати робочих місць і закриття виробництв, які, як правило, зосереджувалися в МРР. Це ще більше підвищило їх вразливість, одночасно продемонструвавши, що власність місцевих фірм не є панацеєю. Замість права власності на ступінь місцевих і регіональних зв'язків філій сильніше впливають різні ролі, які ці філії відіграють у різних просторових структурах (ієрархія частин процесу). Зовнішня власність сама по собі не викликає такі проблеми, як відсутність діяльності з високою доданою вартістю або відсутність місцевих матеріальних зв'язків, але це посилює їх [9]. Підхід спеціального поділу праці також підкреслив необхідність зосередитися на складних корпоративних стратегіях, що впливають на МРР, а не лише на ПІІ, враховуючи також роль політичних сил та інституцій у регіональній реструктуризації.

Таким чином, підходи міжнародного та спеціального поділу праці підкреслили роль ПІІ в нерівномірному розвитку в різних просторових масштабах і тісний зв'язок між збільшенням значення ПІІ у світовій економіці та їх регіональними і місцевими економічними ефектами. Посилення уваги до процесів, що відбуваються на локальному та регіональному рівнях, привело до розвитку нового регіоналізму в економічній географії, що вказує на важливість підходів міжнародного та спеціального поділу для перспективи розвитку глобальної виробничої мережі.

ПРОСТОРОВА ЗАКРІПЛЕНІСТЬ ПІІ ТА НОВИЙ РЕГІОНАЛІЗМ

Становлення глобальних виробничих мереж (ГВМ) наголошує на важливості інтеграції регіонів у транснаціональні виробничі мережі для їх успішного економічного розвитку. Відбувається аналіз того, як і де вартість створюється, збільшується, фіксується і як це впливає на потенціал економічного розвитку різних місць та регіонів. Підхід глобальної виробничої мережі розглядає ролі та різноманітні відносини різних фірм і нефірмових суб'єктів [10]. Однак тут основна увага приділяється ПІІ, які є для ТНК лише одним із багатьох способів організації та координації, на додаток до різних форм і стратегічних поєднань інвестицій та торгівлі. Це може пояснити, чому важливість ПІІ в сучасному регіональному економічному розвитку не завжди повністю визнається з точки зору глобальної виробничої політики, особливо порівняно з відповідним підходом глобальних ланцюжків створення вартості [11], незважаючи на спроби об'єднати дослідження глобальної виробничої мережі з дослідженнями ПІІ та регіонального розвитку.

Регіональний розвиток у приймаючих регіонах розглядається як результат стратегічного поєднання регіональних активів і потреб ТНК, орієнтованих на отримання прибутку. Одним із можливих способів формування стратегічного зв'язку є ПІІ. Таким чином, три основні види стратегічного об'єднання (місцевий, функціональний і структурний) також відображають відмінності в характері та ролі горизонтальних і вертикальних ПІІ в регіонах, що займають різні позиції в міжнародному та національному поділі праці. БРР переважно пов'язані з глобальною виробничою мережею через місцеві зв'язки. Вони, здебільшого, залучають горизонтальні ПІІ у виробництво та послуги з вищою доданою вартістю. Вони мають у своєму розпорядженні непропорційно велику частку штаб-квартир і наукомістку діяльність ТНК з більш високою доданою вартістю, такою як науково-дослідні та дослідно-конструкторські роботи, продажі, з яких ТНК отримують значно більші прибутки, ніж від виробничих операцій. Штаб-квартири корпорацій мають владу та контроль над розподіленими по всьому світу операціями ТНК у МРР, що додатково збільшує залучення вартості в БРР шляхом репатріації прибутку, стратегій переміщення прибутку та трансфертного ціноутворення.

Менш розвинені регіони є переважно отримувачами вертикальних ПІІ та пов'язані з ГВМ через структурні зв'язки. Іноземні фірми створюють дочірні компанії та зв'язки з постачальниками в МРР здебільшого з міркувань скорочення витрат (regio-

ни з дешевою робочою силою) або забезпечення доступу до природних ресурсів (регіони джерела сировини). Більшість іноземних дочірніх компаній і субпідрядних завдань зосереджуються на виробництві у формі стандартизованого експортно-орієнтованого складання, видобутку корисних копалин або рутинних функцій обслуговування, тоді як їм бракує адекватного розвитку стратегічних невикористаних функцій з високою доданою вартістю, які забезпечуються штаб-квартирою ТНК і науково-дослідними центрами з країни базування ТНК [12]. Це призводить до нижчої якості створення вартості в регіонах, де приймаються ПІІ. Створення та збереження вартості на основі ПІІ призводить до менших довгострокових ефектів економічного розвитку у МРР порівняно з БРР. Крім того, і регіони з дешевою робочою силою, і регіони – джерела сировини характеризуються асиметричними відносинами між ТНК і владою приймаючих регіонів та є вразливими до потенційного деінвестування, переміщення та закриття заводів ТНК. Таким чином, незважаючи на короткострокові економічні вигоди від ПІІ у вигляді робочих місць та економічного зростання, багато приймаючих МРР є прикладом менш сприятливого входження регіонів у ГВМ.

Регіони, що розвиваються, зазвичай пов'язані з ГВМ через функціональні зв'язки. З точки зору ПІІ ці регіони відрізняються від МРР більшим балансом між внутрішніми та зовнішніми ПІІ, сумішшю горизонтальних і вертикальних ПІІ, а також більш розвиненими місцевими компаніями, які здатні до виходу на міжнародні ринки. Це забезпечує більшу регіональну автономію, меншу залежність від іноземного капіталу та технологій, а також якісніше створення вартості.

Формування стратегічних зв'язків на основі ПІІ часто є дуже політизованим процесом, який залежить від сприятливого інституційного середовища, що навіть важливіше для потенційного відокремлення від структурних зв'язків і повторного з'єднання у функціональні або місцеві стратегічні зв'язки. Відокремлення від структурних зв'язків може відбутися шляхом деінвестування або за допомогою стратегічної регіональної та промислової політики [13]. Враховуючи несприятливе інституційне середовище в багатьох МРР, сталою, стратегічного зв'язку там досягти важко.

Роль держави в зусиллях по з'єднанню/роз'єднанню економічних зв'язків є вирішальною та відображається в потребі до розуміння результатів регіонального розвитку різних державних політик у контексті ГВМ. Переговорні повноваження держави з ТНК зменшилися головним чином через лібералізацію ПІІ, багатосторонні правила та

зобов'язання Світової організації торгівлі щодо інвестиційної політики та двосторонні інвестиційні договори. Лише кілька з переліку менш розвинених країн, зокрема Китай, змогли ефективно регулювати вхідні ПІІ після 1990 року.

Загалом при аналізі ГВМ, зосередженому на прямих іноземних інвестиціях, можна дійти подібних висновків щодо довгострокових наслідків ПІІ для розвитку МРР, як і за попередніх підходів (включно з критикою нового регіоналізму). Поряд із неklasичними підходами в міжнародній бізнес-літературі підхід ГВМ стверджував, що ПІІ мають бути частиною ширшої стратегії розвитку, у рамках якої МРР систематично розвивають регіональні активи, які залучатимуть ПІІ у види діяльності з високою доданою вартістю. У сучасній економіці це означає залучення ПІІ у стратегічні невикористані функції, які вимагають довгострокових системних інвестицій у високоякісну освіту, інноваційну діяльність і розвиток регіональних інституцій, які підтримують зростання економіки знань і вдосконалення місцевих фірми. Проте малоймовірно, що всі МРР успішно запровадять цей підхід, особливо в менш розвинених країнах, де ресурси обмежені, високоякісна освіта та навички обмежені, а технології недоступні. Отже, логічно припустити, що в контексті МРР вертикальні ПІІ переважно продовжуватимуть використовувати недорогі місця для виробництва та надання послуг, а також доступ до сировини та вибраних сільськогосподарських товарів.

ВИСНОВКИ

Немає сумнівів у тому, що ПІІ разом з іншими транснаціональними стратегіями ТНК продовжуватимуть формувати економічний розвиток у МРР у доступному для огляду майбутньому, незважаючи на довгострокову невизначеність, пов'язану з глобальною кліматичною кризою, короткостроковими кризами, такі як COVID-19, воєнні конфлікти, перехід до цифрової економіки та стагнація торгівлі ГВМ після глобальної фінансової кризи 2008 року. Також мало сумнівів щодо географічної нерівномірності цих подій у різних масштабах.

Підходи, розглянуті в цій статті, відображають зусилля економістів, починаючи з 1970-х років, спрямовані на те, щоб зрозуміти наслідки прямих іноземних інвестицій (ПІІ) у менш розвинені райони (МРР) у контексті дедалі складніших змін через швидку цифрову економічну глобалізацію. Враховуючи очікувані зміни у світовій економіці в найближчі десятиліття, економістам доведеться продовжувати ці зусилля, щоб залишатися відповідним голосом у дослідженні нерівномірного роз-

виту. Інші дисципліни, такі як дослідження міжнародного бізнесу, міжнародна політична економія, зберігають сильний інтерес до ПП. Унікальний внесок економістів полягає в розумінні та аналізі ПП в контексті нерівномірного розвитку, а також у їхньому регіональному підході до ПП.

В аналізі ПП в МРР недостатньо представлені теми, які вимагають доповнення до наявних досліджень. Окрім надходження прямих іноземних інвестицій, потрібно більше уваги приділяти реінвестиціям і деінвестуванню, які часто мають вагомий вплив на регіональний розвиток, ніж нові проекти ПП. Науковці повинні більше зосереджуватися на наслідках для розвитку швидко зростаючих зовнішніх ПП в МРР з економік, що активно розвиваються, особливо з Китаю. Зараз на сектор послуг припадає дві третини світових ПП, причому лише на фінансові послуги – більше однієї третини. Проте, незважаючи на щораз більший інтерес до ПП у сфері послуг у МРР, ця тема продовжує залишатися недостатньо представленою, включно з ПП у сфері фінансових послуг. Швидке зростання ПП у видобувній промисловості в МРР також заслуговує на більшу увагу, а також ПП в сільське господарство та екологічні наслідки ПП.

Прогнозовані зміни в міжнародному виробництві та прямих іноземних інвестиціях у наступному десятилітті матимуть важливі наслідки для МРР, що зробить дослідження ПП привабливими. Посилення автоматизації виробництва, ймовірно, зменшить доцільність низьких витрат на робочу силу та недорогих місць розташування та приведе до збільшення повторного використання та залучення джерел у високотехнологічних галузях (електроніка, автомобільна промисловість, машинобудування) та зниження рівня доданої вартості послуг (продажі та маркетинг). Посилення цифровізації ланцюгів постачання, ймовірно, приведе до розробки ще більш складних ГВМ і розширення міжнародного виробництва в низькотехнологічних галузях (легка, аграрна промисловість) і послуг з вищою доданою вартістю (фінанси). Посилення автоматизації та цифровізації, наслідки тенденцій регіональної інтеграції до більш стабільного місцевого та регіонального постачання, а також поштовх до меншої залежності від імпорту стратегічних товарів, що здійснюються БРР (медичні товари, фармацевтичні препарати, напівпровідники), ймовірно, приведе до посилення організації ГВМ у макрорегіональному масштабі (автомобільна промисловість, харчова промисловість, сільське господарство). Вплив цих тенденцій буде нерівномірним у різних галузях промисловості та послугах, що приведе до нерівномірних

наслідків розподілу та відмінних результатів регіонального розвитку, що, ймовірно, посилить відмінності між БРР і МРР, забезпечуючи чудові дослідницькі можливості для економістів, які вивчають нерівномірний розвиток. ■

БІБЛІОГРАФІЯ

1. World investment report 2020: International production beyond the pandemic. *UNCTAD*. 2020. URL: https://unctad.org/system/files/official-document/wir2020_en.pdf
2. World investment report 2021: Investing in sustainable recovery. *UNCTAD*. 2021. URL: https://unctad.org/system/files/official-document/wir2021_en.pdf.
3. Spencer J. W. The Impact of Multinational Enterprise Strategy on Indigenous Enterprises: Horizontal Spillovers and Crowding Out in Developing Countries. *Advances in Magnetic Resonance*. 2008. Vol. 33. No. 2. P. 341–361. DOI: <https://doi.org/10.5465/amr.2008.31193230>
4. Маркович В. В. Методичні підходи до дослідження соціально-економічної ефективності транскордонного співробітництва. *Регіональна економіка*. 2015. № 1. С. 136–144. URL: http://re.gov.ua/re201501/re201501_136_MarkovychVV.pdf
5. Akyüz Y. Playing with Fire: Deepened Financial Integration and Changing Vulnerabilities of the Global South. Oxford University Press, 2017.
6. Hallin Ch., Holmström Lind, Ch. Revisiting the external impact of MNCs: An empirical study of the mechanisms behind knowledge spillovers from MNC subsidiaries. *International Business Review*. 2012. Vol. 21. Iss. 2. P. 167–179. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.ibusrev.2010.12.003>
7. Görg H., Strobl E. Spillovers from Foreign Firms through Worker Mobility: An Empirical Investigation. *The Scandinavian Journal of Economics*. 2005. Vol. 107. Iss. 4. P. 693–709. DOI: <https://doi.org/10.1111/j.1467-9442.2005.00427.x>
8. Perrons D. C. The role of Ireland in the new international division of labour: A proposed framework for regional analysis. *Regional Studies*. 1981. Vol. 15. Iss. 2. P. 81–100. DOI: <https://doi.org/10.1080/09595238100185111>
9. Massey D. Spatial divisions of labour: Social structures and the geography of production. 2nd ed. Macmillan, 1995. 393 p.
10. Савельєв Є. «Новий регіоналізм» і розвиток теоретичних аспектів кластероутворення. *Вісник економічної науки України*. 2013. № 2. С. 142–144. URL: <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/93133/34-Savelyev.pdf?sequence=1>
11. Zhan J. X. GVC transformation and a new investment landscape in the 2020s: Driving forces, directions, and a forward-looking research and policy agenda.

- Journal of International Business Policy*. 2021. Vol. 4. Iss. 2. P. 206–220.
DOI: <https://doi.org/10.1057/s42214-020-00088-0>
12. Kleibert J. M. Global production networks, offshore services and the branch-plant syndrome. *Regional Studies*. 2016. Vol. 50. Iss. 12. P. 1995–2009.
DOI: <https://doi.org/10.1080/00343404.2015.1034671>
13. Dawley S., MacKinnon D., Pollock R. Creating strategic couplings in global production networks: Regional institutions and lead firm investment in the Humber region, UK. *Journal of Economic Geography*. 2019. Vol. 19. Iss. 4. P. 853–872.
DOI: <https://doi.org/10.1093/jeg/lbz004>

REFERENCES

- Akyuz, Y. *Playing with Fire: Deepened Financial Integration and Changing Vulnerabilities of the Global South*. Oxford University Press, 2017.
- Dawley, S., MacKinnon, D., and Pollock, R. "Creating strategic couplings in global production networks: Regional institutions and lead firm investment in the Humber region, UK". *Journal of Economic Geography*, vol. 19, no. 4 (2019): 853-872.
DOI: <https://doi.org/10.1093/jeg/lbz004>
- Gorg, H., and Strobl, E. "Spillovers from Foreign Firms through Worker Mobility: An Empirical Investigation". *The Scandinavian Journal of Economics*, vol. 107, no. 4 (2005): 693-709.
DOI: <https://doi.org/10.1111/j.1467-9442.2005.00427.x>
- Hallin, Ch., and Holmstrom, Lind Ch. "Revisiting the external impact of MNCs: An empirical study of the mechanisms behind knowledge spillovers from MNC subsidiaries". *International Business Review*, vol. 21, no. 2 (2012): 167-179.
DOI: <https://doi.org/10.1016/j.ibusrev.2010.12.003>
- Kleibert, J. M. "Global production networks, offshore services and the branch-plant syndrome". *Regional Studies*, vol. 50, no. 12 (2016): 1995-2009.
DOI: <https://doi.org/10.1080/00343404.2015.1034671>
- Markovych, V. V. "Metodychni pidkhody do doslidzhenia sotsialno-ekonomichnoi efektyvnosti transkordonnoho spivrobitnytstva" [Methodological Approaches to the Study of Social and Economic Efficiency of Cross-border Cooperation]. *Rehionalna ekonomika*, no. 1 (2015): 136-144. http://re.gov.ua/re201501/re201501_136_MarkovychVV.pdf
- Massey, D. *Spatial divisions of labour: Social structures and the geography of production*. Macmillan, 1995.
- Perrons, D. C. "The role of Ireland in the new international division of labour: A proposed framework for regional analysis". *Regional Studies*, vol. 15, no. 2 (1981): 81-100.
DOI: <https://doi.org/10.1080/09595238100185111>
- Saveliev, Ye. "«Novyi rehionalizm» i rozvytok teoretychnykh aspektiv klasteroutvorennia" ["New Regionalism" and the Development of Theoretical Aspects of Cluster Formation]. *Visnyk ekonomichnoi nauky Ukrainy*, no. 2 (2013): 142-144. <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/93133/34-Saveliev.pdf?sequence=1>
- Spencer, J. W. "The Impact of Multinational Enterprise Strategy on Indigenous Enterprises: Horizontal Spillovers and Crowding Out in Developing Countries". *Advances in Magnetic Resonance*, vol. 33, no. 2 (2008): 341-361.
DOI: <https://doi.org/10.5465/amr.2008.31193230>
- "World investment report 2020: International production beyond the pandemic". UNCTAD. 2020. https://unctad.org/system/files/official-document/wir2020_en.pdf
- "World investment report 2021: Investing in sustainable recovery". UNCTAD. 2021. https://unctad.org/system/files/official-document/wir2021_en.pdf
- Zhan, J. X. "GVC transformation and a new investment landscape in the 2020s: Driving forces, directions, and a forward-looking research and policy agenda". *Journal of International Business Policy*, vol. 4, no. 2 (2021): 206-220.
DOI: <https://doi.org/10.1057/s42214-020-00088-0>

Науковий керівник – Гриценко А. А., доктор економічних наук, професор, академік Національної академії наук України